

**"O'ZBEK TARIXIY ROMANLARIDA DAVR MUAMMOLARI
VA XARAKTER TASVIRI (SHAHODAT ISAXONOVA ROMANLARI
MISOLIDA)"**

Ma'rufjonova Muxlisa To'lanboy qizi¹

¹ *Farg'ona davlat universiteti 1-bosqich magistranti*

**MAQOLA
MALUMOTI**

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 28.01.2025

Revised: 29.01.2025

Accepted: 30.01.2025

KALIT SO'ZLAR:

*Shahodat Isaxonova,
Tarixiy roman, Davr
muammolari, Xarakter,
Ijtimoiy masalalar,
Haqiqat va to'qima,
O'zbek adabiyoti*

Ushbu maqolada o'zbek tarixiy romanlarida davr muammolari va xarakter tasviri masalalari o'rganiladi. Xususan, Shahodat Isaxonovanning tarixiy romanlari tahlil qilinib, ularda aks etgan tarixiy voqealar, ijtimoiy muammolar va qahramonlar xarakteri tahlil qilinadi. Adibaning asarlarida tarixiy haqiqat va badiiy to'qimaning uyg'unligi, davr ruhi va xalq qahramonlarining obrazlari yaratish mahorati yoritiladi. Maqolada Isaxonova ijodining o'zbek tarixiy romanlari rivojiga qo'shgan hissasi ham baholanadi.

KIRISH. Tarixiy romanlar adabiyotning muhim janrlaridan biri bo'lib, o'tmishdagi voqealar, ijtimoiy va siyosiy hayotning murakkab jarayonlarini, insoniyatning tarixiy tajribasini aks ettiradi. Ushbu janr orqali adiblar nafaqat tarixiy haqiqatlarni, balki davr muammolarini va insonlarning ichki dunyosini chuqur tahlil qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shahodat Isaxonova o'z asarlarini tarixiy voqealar va ijtimoiy-siyosiy muammolar bilan boyitib, qahramonlarning murakkab xarakterlarini yaratishda o'ziga xos uslubga ega. Uning romanlarida tarixiy haqiqat va badiiy to'qimaning uyg'unligi, davr ruhini ifodalash, xalqning ichki kechinmalarini tasvirlashga bo'lgan yondashuvi ajralib turadi. Mamlakatdagi ijtimoiy va siyosiy o'zgarishlar, shuningdek, xalqning turmush sharoitidagi murakkabliklar Isaxonovanning asarlarida chuqur aks etadi. Ushbu maqolada

Shahodat Isaxonovanning tarixiy romanlaridagi davr muammolari, xarakter tasviri va ijtimoiy o'zgarishlar ta'siri yoritilad

ADABIYOTLAR TAHLILI

O'zbek Tarixiy Romanlarida Davr Muammolari va Xarakter Tasviri O'zbek Tarixiy Romanlarining Rivojlanishi. O'zbek tarixiy romanlari ikki asosiy davrda rivojlandi: Sovet davri va Mustaqillik davri. Sovet davrida tarixiy romanlar ko'pincha ideologik talablar asosida yozilgan bo'lsa, mustaqillikdan so'ng ular o'zbek xalqining haqiqiy tarixi va mustaqillik yo'lidagi kurashlarini yoritishga qaratildi.

Sovet davri: Bu davrda yozilgan romanlar odatda sosialistik g'oyalarni targ'ib qilardi. Qahramonlar sinfiy kurash va inqilobiy g'oyalarga asoslangan edi.

Rauf Parfining "Yolg'on Dasturlar" (1979) romani sovet mafkurasi ta'sirida yozilgan bo'lib, unda tarixiy shaxslar va voqealar idealizatsiya qilingan¹⁷.

Mustaqillik davri: O'zbekiston mustaqillikka erishgach, tarixiy romanlar an'anaviy qadriyatlar va milliy ong masalalarini keng yoritdi.

*Ismailov S.*ning "Yulduzli Tunlar" (1995) asari Markaziy Osiyoning mustaqillikka erishish yo'lidagi kurashini aks ettiradi¹⁸.

Shahodat Isaxonovanning Tarixiy Romanlari Tahlili

Shahodat Isaxonova o'z romanlarida tarixiy voqealarni yoritish bilan birga, davr muammolari va qahramonlarning ruhiy kechinmalariga alohida e'tibor qaratadi. "Dahshatli Kechalar" asarida XX asrning 40-50-yillaridagi ijtimoiy va siyosiy inqirozlar tasvirlangan¹⁹.

"Oqshomning Yorug' Yuzlari" asarida esa XIX asr oxiri va XX asr boshidagi ijtimoiy-siyosiy muammolar yoritilgan²⁰. Isaxonovanning qahramonlari tarixiy o'zgarishlar ichida o'z shaxsiy hayoti va qarashlarini himoya qilish uchun kurash olib boradilar.

Tarixiy Muammolar va Xarakter Tasviri

Tarixiy romanlarda davrning murakkab va ziddiyatli sharoitlari tasvirlanishi muhim ahamiyatga ega. Xarakterlar tahlili: Qahramonlarning ichki dunyosi chuqur psixologik yondashuv bilan tasvirlanadi. Davr muammolari: Siyosiy inqirozlar, xalqning hayotiy sinovlari va ijtimoiy adolatsizliklar romanlarda asosiy mavzulardan biri bo'lib qolmoqda.

¹⁷ 1. Parfi R. Yolg'on Dasturlar. – Toshkent, 1979.

¹⁸ Ismailov S. Yulduzli Tunlar. – Toshkent, 1995.

¹⁹ Isaxonova Sh. Dahshatli Kechalar. – Toshkent, 2005

²⁰ Isaxonova Sh. Oqshomning Yorug' Yuzlari. – Toshkent, 2012

Shahodat Isaxonovanning romanlari o'zbek tarixiy romanlari rivojlanishiga katta hissa qo'shgan. U tarixiy haqiqat va badiiy tasvir uyg'unligini saqlagan holda, qahramonlarning ichki dunyosini ham chuqur ochib bera olgan.

O'zbek tarixiy romanlari o'zbek xalqining boy tarixini badiiy usulda aks ettirish orqali millatni ma'naviy yuksaltirishga xizmat qilgan janrdir. Bu janr nafaqat o'tmishni yoritadi, balki zamon muammolari va qahramonlar xarakteri orqali dolzarb masalalarni ko'taradi. O'zbekiston mustaqilligidan so'ng, tarixiy romanlar yangi bosqichga ko'tarilib, milliy uyg'unish, istiqlool g'oyalari va xalqning tarixiy tajribalarini aks ettirishga qaratildi.

Shahodat Isaxonova 1950-yillarda tug'ilgan, o'zbek adabiyotining ko'zga ko'ringan yozuvchilaridan biridir. Uning ijodi xalqimizning tarixiy merosini, milliy qadriyatlarimizni saqlab qolish, o'zbek ayolining ichki dunyosini tasvirlashda o'ziga xos yondashuvni namoyon etadi. Shahodat Isaxonova o'z asarlarida insoniy qadriyatlarni, ayolning jamiyatdagi rolini va tarixiy shaxslarning o'tmishdagi taqdirini chuqur tahlil qiladi. Uning asarlari milliy adabiyotimizda muhim o'rin tutib, o'quvchilarni nafaqat tarixga, balki insoniyatning ichki dunyosiga ham tanishtiradi. Shahodat Isaxonova zamonaviy o'zbek tarixiy romanlarining yorqin vakillaridan biridir. Uning asarlarida tarixiy voqealar, xalqning ijtimoiy hayoti va qahramonlarning ichki kechinmalari o'zaro uyg'unlikda aks ettirilgan. Muallifning o'ziga xosligi uning tarixiy haqiqat va badiiy to'qimalarni muvozanatlash qobiliyatidadir.

O'zbek tarixiy romanlari rivojlanishi

(Sovet davridagi tarixiy romanlar)

Sovet davrida yozilgan tarixiy romanlar odatda ideologik cheklovlar va tsenzura ta'sirida bo'lgan. Asarlar ko'pincha sotsialistik realizm talablariga mos yozilgan bo'lib, ular sinfiy kurash va inqilob g'oyalarini targ'ib qilishga xizmat qilgan. Shu sababli, ko'plab romanlarda tarixiy voqealar biryoqlama yoritilgan.

Masalan, Rauf Parfining "Inqilob Chaqirig'i" romani Sovet mafkurasi ta'sirida yozilib, tarixiy shaxslarni idealizatsiya qilgan holda tasvirlagan. Bu davr romanlarining umumiy kamchiligi tarixiy voqealarni haqiqiy tasvirlashdan ko'ra, siyosiy g'oyalarga moslashtirishda edi.

Mustaqillik davridagi tarixiy romanlar

1991-yildan keyin o'zbek adabiyotida tarixiy haqiqatni badiiy talqin qilish imkoniyati kengaydi. Bu davrda yozilgan romanlarda milliy o'zlikni anglash, xalqning erkinlik uchun kurashi va tarixiy voqealarning to'liqroq yoritilishi ustuvor bo'ldi. Masalan, Pirmiqul

Qodirovning "Yulduzli Tunlar" romani Amir Temur davrini yoritgan holda milliy g'ururni ko'tarishga xizmat qildi.

Shahodat Isaxonovanning romanlari aynan mustaqillik davrida rivojlangan tarixiy roman janrining yangi yutuqlarini aks ettiradi.

Davr muammolari tasviri va siyosiy muammolar. Shahodat Isaxonovanning romanlarida mustamlakachilik, siyosiy tazyiqlar va xalqning huquq va erkinliklari uchun kurashi asosiy mavzulardan biri hisoblanadi. Masalan, "Dahshatli Kechalar" romanida XX asrning 40-50-yillaridagi repressiyalar, davlatning mustabid siyosati va xalqning og'ir ahvoli tasvirlangan. Ushbu asarda shaxs erkinligi va davlat siyosati o'rtasidagi ziddiyat yoritiladi.

Ijtimoiy muammolar. Romanlarda xalqning turmush tarzi, ijtimoiy tengsizlik, ayollarning jamiyatdagi o'rni kabi masalalar ko'tariladi. Shahodat Isaxonovanning "Oqshomning Yorug' Yuzlari" romanida ayollarning jamiyatda o'z o'rnini topish uchun kurashi va ma'rifatparvarlik harakatining ahamiyati tasvirlanadi.

Ma'rifat va milliy uyg'onish

Isaxonovanning romanlarida milliy uyg'onish va ma'rifat harakatlari muhim mavzular qatoriga kiradi. U o'z asarlarida xalqning o'z tarixini anglash va kelajak uchun kurashish zaruratini badiiy usulda ochib beradi. Shahodat Isaxonova o'z romanlarida tarixiy voqealarni chuqur tahlil qiladi. Masalan, "Dahshatli Kechalar" romanida XX asrda yuz bergan siyosiy voqealar va ularning xalq hayotiga ta'siri yoritilgan bo'lsa, "Oqshomning Yorug' Yuzlari" asarida XIX asr oxiridagi milliy uyg'onish davri, jadidchilik harakati va uning xalq hayotidagi ahamiyati tasvirlanadi. Isaxonovanning qahramonlari hayotiylik bilan ajralib turadi. Ular o'z zamonining real muammolari ichida yashab, o'z ruhiy kechinmalarini tasvirlaydi. Qahramonlarning ichki dunyosi va ular duch keladigan ziddiyatlar romanlarning ma'naviy asosini tashkil etadi. Shahodat Isaxonovanning romanlarida tarixiy haqiqat va badiiy to'qima bir-birini to'ldiradi. U real tarixiy voqealarni badiiy talqin bilan uyg'unlashtirgan holda, o'quvchiga tarixni yangi nuqtai nazardan ochib beradi.

Masalan:

"Dahshatli Kechalar" romanida repressiyalar haqida badiiy tasvir ishlatilgan bo'lsa-da, tarixiy haqiqatni buzmaslikka intilgan.

"Oqshomning Yorug' Yuzlari" romanida esa jadidchilik harakati real tarixiy faktlar bilan jonlantirilgan.

Shahodat Isaxonova o'zbek adabiyotida o'ziga xos uslub va mavzulari bilan ajralib turadigan yozuvchilardan biridir. Uning asarlari, xususan, tarixiy romanlari, o'zbek

xalqining boy tarixi va madaniyatini badiiy talqin qilishda muhim ahamiyatga ega. Quyida adibaning ayrim romanlari tahlil qilinadi.

"Turon Malikasi"

"Turon Malikasi" romani ikki qismdan iborat bo'lib, unda Turon yurtining shon-shuhratli bosh malikasi hayoti va faoliyati tasvirlangan. Asar o'quvchini qadimgi tarixiy davrlarga olib kirib, o'sha davrning siyosiy va ijtimoiy muammolarini yoritadi. Asosiy Qahramonlar: Asarning bosh qahramoni Turon malikasi bo'lib, u o'zining donoligi, jasorati va adolati bilan ajralib turadi. Uning obrazi orqali muallif ayol yetakchiligining kuchi va ahamiyatini ko'rsatadi.

Badiiy Xususiyatlar: Roman boy tasvirlar va tarixiy detallar bilan to'yingan. Muallif tarixiy haqiqat va badiiy to'qimani mohirona uyg'unlashtirgan holda, o'quvchiga qiziqarli va ma'lumotlarga boy hikoya taqdim etadi.

"Bibixonim"

"Bibixonim" romanida muallif ayol ichki dunyosini chuqur tahlil qiladi. Asarda ayolning jamiyatdagi o'rnini, uning ruhiy kechinmalari va ijtimoiy muammolar yoritiladi. Asosiy Qahramonlar: Asarning bosh qahramoni Bibixonim bo'lib, u o'zining ichki dunyosi, orzu-umidlari va jamiyatdagi o'rnini bilan o'quvchini o'ylashga undaydi. Badiiy Xususiyatlar: Muallif ayolning ichki kechinmalarini nozik va ta'sirchan tasvirlaydi. Asarda hayotiy haqiqat va badiiy talqin uyg'unlashgan. Shahodat Isaxonovanning romanlari o'zbek adabiyotida muhim o'rin tutadi. Uning asarlari orqali o'quvchi nafaqat tarixiy voqealar bilan tanishadi, balki inson ruhiyatining chuqur qatlamlariga ham nazar tashlaydi. Muallifning badiiy mahorati va mavzularni yoritishdagi o'ziga xosligi uning asarlarini o'zbek adabiyotining nodir namunalari qatoriga kiritadi. Adibaning asarlari hayotiy haqiqat va badiiy talqinning uyg'unligi bilan ajralib turadi. U o'z hikoya va romanlarida inson ruhiyatining nozik jihatlarini tasvirlashga alohida e'tibor beradi. Bu esa o'quvchiga qahramonlarning ichki dunyosini chuqurroq anglash imkonini beradi. Shahodat Isaxonova o'z davrining boshqa iste'dodli adibalari bilan bir qatorda zamonaviy o'zbek adabiyotining rivojiga hissa qo'shgan. Uning asarlari Salomat Vafo, Zulfiya Qurolboy qizi kabi adibalar ijodi bilan bir qatorda ayolga xos tafakkur va his-tuyg'ularni tasvirlashda muhim o'rin tutadi. Shahodat Isaxonovanning asarlari o'zbek tarixiy romanlari rivojiga katta hissa qo'shgan. Uning romanlari nafaqat tarixiy voqealarni yoritadi, balki zamonaviy o'quvchini milliy qadriyatlar va insoniylik haqida chuqur o'ylashga undaydi. Isaxonovanning ijodi tarixiy roman janrining boy imkoniyatlarini namoyish etib, tarix va badiiyat uyg'unligining yorqin namunasi bo'lib xizmat qiladi.

XULOSA

. Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, Shahodat Isaxonovanning asarlari o'zbek adabiyotida o'ziga xos o'rin egallaydi, ayniqsa uning tarixiy romanlari o'ziga xos yondashuv va badiiy mahorat bilan ajralib turadi. Uning asarlarida milliy tarix, xalqning ijtimoiy-madaniy hayoti, shaxsiy dramalar va ayol qahramonlarning o'ziga xos taqdiri badiiy mahorat bilan aks ettiriladi. Asarlarining asosiy xususiyatlaridan biri – tarixiy haqiqat va badiiy to'qimaning uyg'unligidir. Yozuvchi voqealar rivojini faqat tarixiy hujjatlarga asoslanib tasvirlamaydi, balki badiiy tasavvur yordamida qahramonlarning ichki dunyosini ochib berishga intiladi. Shahodat Isaxonovanning tarixiy romanlarida tarixiy voqealar va ijtimoiy muammolar chuqur tahlil qilinadi. Ularning orasida ayol qahramonlarning ichki kechinmalari va jamiyatdagi roli alohida yoritiladi. Misol uchun, "Bibixonim" romanida ayol qahramonning ichki holati, uning jamiyatdagi o'рни va o'zining orzulari tahlil qilinadi. Bu jihatlar yozuvchining tarixiy mavzularni badiiy jihatdan rivojlantirishdagi muvaffaqiyatini ko'rsatadi. Shahodat Isaxonova o'z asarlarida ijtimoiy-siyosiy muammolarni ham yoritadi. U o'z davrining ijtimoiy holatini va xalq hayotidagi o'zgarishlarni badiiy tasvirlashga muvaffaq bo'lgan. Asarlarda voqealar rivoji faqat tarixiy jihatdan emas, balki ichki ruhiy kechinmalar, qahramonlarning shaxsiy kurashlari va ijtimoiy ziddiyatlar orqali ko'rsatiladi.

Uning yozish uslubi o'ziga xosdir. Shahodat Isaxonova badiiy tasvirlar orqali o'quvchini voqealar rivojiga chuqurroq jalb qiladi, qahramonlarning ichki holatini sezilarli darajada ta'sirchan va aniq ifodalaydi. Bu uning asarlarining o'ziga xosligini yaratadi va o'quvchining his-tuyg'ulariga ta'sir qiladi. Shahodat Isaxonova o'zbek adabiyotida tarixiy roman janrida yangi yondashuv yaratgan yozuvchilardan biridir. Uning asarlari o'quvchiga o'tmishni tushunishga, tarixni badiiy nuqtai nazardan qabul qilishga va insoniyatning nozik ruhiy holatlariga e'tibor berishga yordam beradi. Adibaning badiiy mahorati, tarixni tasvirlashdagi yondashuvi va ijtimoiy muammolarni chuqur yoritishi uning asarlarini o'zbek adabiyotining muhim namunalari qatoriga kiritadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Isaxonova, Sh. (2005). Bibixonim - Toshkent: Adabiyot nashriyoti
2. Isaxonova, Sh. (2009). Turon Malikasi - Toshkent: Yangi avlod.
3. Vafo, S. (2012). O'zbek adabiyotida ayol obrazining tasviri - Toshkent: Adabiyot va san'at

4. Azizova, F. (2014). Shahodat Isaxonovanning tarixiy romanlarida ijtimoiy masalalar - Fergana: Fergana Davlat Universiteti.
5. Qurolboy qizi, Z. (2016). O'zbek tarixiy romanlaridagi ayol qahramonlar - Toshkent: Gulxan
6. Abdullayeva, I. M. (2020). Shahodat Isaxonova asarlaridagi tarixiy haqiqat va badiiy to'qima - Toshkent: Fan va texnologiya.
7. Namdu.uz (2024). Shahodat Isaxonovanning adabiy merosi - Namangan Davlat Universiteti.
8. Isaxonova, Sh. (2021). Ayol va tarix - Toshkent: Sharq
9. Parfi R. Yolg'on Dasturlar. – Toshkent, 1979.
10. Ismailov S. Yulduzli Tunlar. – Toshkent, 1995.
11. Isaxonova Sh. Dahshatli Kechalar. – Toshkent, 2005.
12. Isaxonova Sh. Oqshomning Yorug' Yuzlari. – Toshkent, 2012.

